

ODBOR ANALÝZ A PLÁNOVANIA ————— **júl – august 2023**

Vážené kolegyně a kolegovia,

výber zahranično-politických analýz a článkov venujeme dvom rozdielnym pohľadom na členstvo Ukrajiny v NATO, perspektívam a hodnoteniu odolnosti ruskej vojnovéj ekonomiky, ako aj prehľadu meniacich sa európskych prístupov vo vzťahu k Číne. Zaujalo nás hodnotenie prenikania Turecka do ťažko skúšaného regiónu Sahelu a aktualizácia výziev a rizík pre EÚ v budúcnosti z pera analytikov výskumného centra Európskeho parlamentu. Pestrý výber dopĺňa komparácia prístupov k vedeniu mierových rokovaní ako aj varovné zistenia prieskumu o podpore pre demokratické vládnutie naprieč generáciám v USA.

Príjemné čítanie vám praje

Tím Odboru analýz a plánovania / Oddelenia strategických analýz

TRVALÁ KOALÍCIA

Bezpečná Ukrajina bez
členstva v NATO

FRANCÚZSKA OTOČKA

pri podpore Ukrajiny v
NATO

TURECKO V SAHELI

Vývoj a hodnotenie dekády
expanzie Turecka

RUSKÉ VOJNOVÉ HOSPODÁRSTVO

Ako sa Rusko vyhlo
hospodárskej destabilizácii

OD ČÍNSKEJ STRATÉGIE K ŽIADNEJ STRATÉGII

Prehľad prístupov
európskych štátov k Číne

UTAJOVANIE VS. TRANSPARENTNOSŤ

Ako dosiahnuť udržateľnosť
mierových dohôd

PREČO TALIANSKO VYSTUPOJE Z BRI?

Nenaplnené očakávania
a nástup geopolitiky

ZNIČÍ SA DEMOKRACIA?

O podpore pre americkú
demokraciu

OTRASY V BUDÚCNOSTI

Hodnotenie rizík a odolnosti
EÚ

Emeritný profesor medzinárodných vzťahov na *City College* v New Yorku Rajan Menon analyzuje pre magazín *Foreign Affairs* možnosti zaručenia bezpečnosti Ukrajiny bez jej formálneho členstva v NATO. Odvážny a rozhodný boj Ukrajiny proti ruskej agresii totiž inšpiroval mnohých jej západných podporovateľov, aby požadovali formálne začlenenie krajiny do NATO. Kritikov tohto argumentu je mnoho. Mnohí sa obávajú, že členstvo Ukrajiny v aliancii by spôsobilo viac problémov, ako by ich vyriešilo. Trvajú na tom, že jej začlenenie do NATO by bolo prejavom nebezpečného ignorovania opakovaných varovaní Ruska, že členstvo v NATO je neprípustné a poukazujú na to, že Putin označil rozširovanie aliancie pozdĺž ruských hraníc za "priamu hrozbu". Trvajú na tom, že ignorovanie tejto ruskej červenej čiary by viedlo k tomu, že NATO a Kremľ by sa dostali na kolízny kurz a možno by riskovali nukleárnu vojnu.

Tí, ktorí hľadajú strednú cestu, navrhujú niečo, čo sa v skutočnosti rovná tzv. ozbrojenej neutralite. Ukrajina by naďalej dostávala západné zbrane a vojenský výcvik bez časového obmedzenia a bez ohľadu na to, či sa krajina stane terčom útoku. Nebola by však prijatá do NATO, ani by nezískala alternatívne bezpečnostné záruky. Mnohí zástancovia tohto riešenia pochybujú, že Ukrajina niekedy vstúpi do NATO bez ohľadu na to, čo sa povedalo na samite NATO vo Vilniuse, pretože jej hranice s Ruskom budú naďalej predmetom ostrého sporu. Avšak toto kompromisné riešenie, známe ako izraelský model, by napodobňovalo správanie tohto štátu, ktorý buduje vysoko vycvičené ozbrojené sily, čo umožňuje aj neustály prílev americkej výzbroje a obranných technológií a to aj bez zmluvného prísľubu na spojeneckú obranu.

Na druhej strane, Ukrajinci sa obávajú konceptu ozbrojenej neutrality a na túto alternatívu nemajú jediné dobré slovo, pretože ju považujú len za cenu útechy za neúspech pri získavaní členstva v NATO. Neveria, že ich prijatie do NATO by znížilo bezpečnosť Európy a Spojených štátov. Namiesto toho tvrdia, že článok 5 bol nesprávne interpretovaný ako záväzok ku kolektívnej obrane s použitím vojenskej sily. Podľa týchto Ukrajincov článok skutočne umožňuje jednotlivým členom aliancie rozhodnúť sa ako budú reagovať na útok - nie je to spínač, ktorý po prepnutí spustí vojenskú záchrannú operáciu.

Bez ohľadu na to, ako veľmi sa prezident Zelenskyj snaží, túžba Ukrajiny vstúpiť do NATO sa nemusí nikdy naplniť, ale aj keby sa tak nestalo, stále existuje spôsob ako poskytnúť Kyjevu jednoznačnú bezpečnostnú záruku, o ktorú sa usiluje. Vybraná skupina členov NATO - tí, ktorí najhlasnejšie trvali na prijatí Ukrajiny do aliancie - by mohla spoločne poskytnúť Kyjevu ekvivalent bezpečnostného záväzku podľa článku 5. Poľsko a pobaltské štáty - Estónsko, Lotyšsko a Litva - sú zjavnými kandidátmi, ale mohli by sa zapojiť aj ďalšie krajiny vrátane Fínska, Švédska a Spojeného kráľovstva.

KOALÍCIA OCHOTNÝCH BY SA MOHLA UKÁZAŤ AKO NAJREÁLNEJŠÍ SPÔSOB, AKO ZARUČIŤ, ABY SA RUSKO UŽ NIKDY NEPOKÚSILO VYHUBIŤ UKRAJINSKÚ SUVERENITU

Spolu s Ukrajinou by takáto koalícia ochotných - ktorá by fungovala oddelene od NATO a teda by nezahŕňala Spojené štáty - mohla zvýšiť riziká a náklady pre Rusko v prípade jeho ďalšej invázie. (Spojené štáty by mohli a mali naďalej cvičiť, modernizovať a vyzbrojovať ukrajinské ozbrojené sily). Koalícia bezpečnostných garantov, z ktorých všetci by boli členmi NATO by sľúbila, že sa nebude odvolávať na článok 5, ak by bola nútená bojovať proti Rusku na obranu Ukrajiny. Ustanovenie NATO o spoločnej obrane by však začalo platiť, ak by Rusko priamo zaútočilo na územie patriace členom koalície ochotných z NATO. Riziko spustenia článku 5 by mohlo zúžiť vojenské možnosti Ruska a obmedziť geografický rozsah vojny. Mohlo by tiež posilniť odstrašenie, ktoré poskytujú garanti Ukrajine. Moskva by napokon nechcela urobiť nič, čo by mohlo vyvolať priamy konflikt s USA.

Bezpečnostné záruky koalície ochotných môžu byť ďaleko od toho, po čom Ukrajinci túžia, ale vzhľadom na súčasnú trajektóriu vojny a skutočnosť, že Ukrajina si nemôže byť istá členstvom v NATO, jej lídri možno budú musieť prijať to, čo teraz považujú za neprijateľné. A ak Kyjev nemôže dosiahnuť svoj ideálny vojenský výsledok, táto koalícia ochotných by sa mohla ukázať ako najlepší a najreálnejší spôsob ako zabezpečiť, aby sa Rusko už nikdy nepokúsilo zničiť ukrajinskú suverenitu.

Riaditeľ parížskej kancelárie GMFUS Martin Quencez a profesor na univerzite v Groningene David Cadier napísali pre expertný portál *War on the Rocks* komentár, ktorý analyzuje zmenu v zahraničnej politike Francúzska v otázke členstva Ukrajiny v NATO. Nový postoj prezidenta Macrona zaskočil partnerov v NATO, ale aj francúzskych analytikov a možno aj niektorých francúzskych diplomatov a vojenských predstaviteľov. Ich prekvapenie je pochopiteľné, keďže táto zmena je v rozpore s dlhoročným postojom krajiny, ako aj s niektorými vlastnými diplomatickými iniciatívami Macrona za ostatné roky. Totiž ešte v roku 2008 sa Francúzsko spolu s Nemeckom postavilo proti snahe USA rozšíriť NATO o Ukrajinu. Na ostatnom samite NATO vo Vilniuse sa však scenár obrátil, keďže prointegratívny postoj Francúzska bol v protiklade s viac skeptickou pozíciou USA. Nateraz sa zdá, že Francúzsko k zmene pozície viedli viaceré strategické a taktické kalkulácie. V Paríži začína prevládať názor, že záruky čl. 5 NATO by lepšie zaručili bezpečnosť Ukrajiny, odradili Rusko od budúcich útokov ako aj začlenili novú vojenskú silu Ukrajiny do západných multilaterálnych štruktúr a to spôsobom, ktorý je cenovo dostupnejší a účinnejší, než len spoliehanie sa na súbor bezpečnostných záruk o ktorých v súčasnosti uvažuje zoskupenie G7. Tento nový postoj Francúzska k Ukrajine zároveň reflektuje aj hlbšiu rekalibráciu tradičného francúzskeho úsilia o európsku strategickú autonómiu, ktorá prechádza procesom zblížovania a podporovania štátov východného krídla NATO, ako aj vyjadruje novú geopolitickú ponuku (cestou formátu EPC) pre krajiny ležiace medzi EÚ a Ruskom. Čo sa teda vo francúzskom myslení zmenilo? Zdá sa, že najvýznamnejšie sú tieto prekrývajúce sa faktory.

**ČLENSTVO V NATO BY MOHLO
BYŤ V KONEČNOM DÔSLEDKU
MENEJ NÁKLADNÉ - Z
HOSPODÁRSKEHO, POLITICKÉHO
A STRATEGICKÉHO HĽADISKA -
NEŽ OSTATNÉ MOŽNOSTI.**

Po prvé, ako to už zdôraznil francúzsky prezident na samite vo Vilniuse, zdá sa, že Rusko drží na uzde len článok 5 NATO. Podľa francúzskych predstaviteľov sa za posledných 18 mesiacov v skutočnosti potvrdila účinnosť odstrašenia NATO - a v určitom okamihu by sa mala rozšíriť aj na Ukrajinu. Francúzski politici zrejme tiež dúfajú, že poskytnutie jasnej cesty k členstvu Ukrajine by ukázalo odhodlanie Západu a odradilo Moskvu od toho, aby si myslela, že čas je na jej strane.

Druhým cieľom, ako to nedávno naznačil Macron, je začleniť novú vojenskú silu UA do západných multilaterálnych štruktúr. Ukrajina je úplne iný štát, než bol v roku 2008. Vďaka západným zbraňam a výcviku a získaným bojovým skúsenostiam sa Ukrajina pravdepodobne stane významnou vojenskou silou v Európe. Ako taká by sa podľa francúzskeho zaminira mohla stať čistým poskytovateľom bezpečnosti v NATO. Avšak povojnová Ukrajina bude musieť prejsť aj bolestivým procesom rekonštrukcie, a to v čase, keď sa pravdepodobne opäť objavia jej vnútropolitické konflikty a to za existencie silného vplyvu armády a vysokého rizika obnovy konfliktu. V tomto kontexte by začlenenie Ukrajiny do štruktúr NATO mohlo pôsobiť ako bezpečnostný ventil proti nestabilite, alebo radikalizácii a ako nástroj na formovanie jej strategického a vojenského kurzu.

Tretím faktorom vo francúzskom myslení je, že členstvo v NATO by mohlo byť pre Francúzsko a Európu v konečnom dôsledku menej nákladné - z hospodárskeho, politického a strategického hľadiska - než ostatné možnosti. V prípade absencie členstva UA v NATO by bol Západ nútený roky financovať ukrajinskú armádu, aby sa mohla ubrániť pred prípadnou budúcou agresiou RU. Tento tzv. izraelský model by výrazne zaťažil francúzske a európske hospodárstvo a priemysel, najmä v súvislosti s blížiacim sa vstupom Ukrajiny do Európskej únie. Prísľub Berlína poskytnúť do roku 2032 viac než 12 miliárd eur nám dáva predstavu, aká nákladná úloha stojí pred nami. Toto úsilie spolu s nákladmi na obnovu Ukrajiny a záťažovým testom, ktorý bude vstup UA do EÚ predstavovať môže byť pre európske štáty jednoducho príliš náročné.

Po štvrté, zdá sa, že Macron chce získať diplomatické výhody z toho, že Francúzsko sa stane lídrom euroatlantickej integrácie Ukrajiny. Paríž sa najmä snaží oslovit' - a napraviť svoj obraz v strednej a východnej Európe, ktorá túto integráciu do NATO dlhodobo podporuje. Pravdepodobne nie je náhodou, že novoobjavená podpora Francúzska pre Ukrajinu bola najprv artikulovaná v tomto regióne: Macronom na konferencii GLOBSEC v Bratislave a jeho bývalým osobitným vyslancom pre Rusko na konferencii Lennarta Meriho v Tallinne. Ak sa Paríž domnieva, že euroatlantická integrácia Ukrajiny je už dopredu jasne daná, tak nadbiehanie tomuto trendu bude získavať podporu a pomáhať upevniť úlohu Francúzska v budúcom európskom usporiadaní.

V poslednom desaťročí je možné pozorovať výrazné rozširovanie tureckej prítomnosti v Afrike, najmä prehlbovanie vzťahov s krajinami v regióne stredného Sahelu, osobitne v Mali, Burkina Faso a Nigeri. Zvýšený príliv investícií, humanitárnej a rozvojovej pomoci, hlbšia podpora pre miestne inštitúcie obrany a bezpečnosti, ako aj financovanie vzdelávania a kultúry, predstavujú kľúčové piliere tohto rastúceho zahranično-politického partnerstva, ktoré vo svojej analýze približuje holandský inštitút *Clingendael*.

Motivácií za zvýšeným záujmom zo strany Turecka práve s regiónom stredného Sahelu je hneď niekoľko. V prvom rade, Turecko sa výraznou mierou snaží diverzifikovať svoje obchodné partnerstvá a sleduje tak svoje ekonomické zámery (zahraničný obchod tvorí 50 % tureckého HDP). Investičných príležitostí sa naskytá hneď niekoľko práve v sektoroch, v ktorých turecké spoločnosti vynikajú, ako sú stavebníctvo, obranný priemysel, textilná výroba a baníctvo. Následne, prostredníctvom humanitárnej pomoci, vzdelávania a podpory náboženských iniciatív, sa Turecko snaží vytvárať a betónovať povest' spoľahlivého partnera, ktorý citlivo vníma špecifiká a potreby svojich partnerov. K tejto rétorike výrazne prispieva aj fakt, že Ankara sa otvorene prezentuje ako antikoloniálna alternatíva a tak apeluje na postkoloniálny sentiment v Saheli. Strategicky tak využíva priestor, ktorý ostáva po francúzskom stiahnutí (február 2022 z Mali) a získava "silnejšiu ruku" v už dlhšie pretrvávajúcom francúzsko-tureckom politickom napätí. V širšom merítku je samozrejme zvýšená interakcia s regiónom motivovaná snahou skrz zahraničnú politiku upevňovať domácu politickú podporu, ako aj ambíciou vytvárať flexibilnejšie aliancie a tak znížiť svoju geopolitickú závislosť na krajinách Západu.

Doposiaľ sa Turecku podarilo implementovať v strednom Saheli celé spektrum úspešných projektov. Medzi významné investičné projekty patrí výstavba nového letiska Niamey a luxusného hotela Radisson Blu v Nigeri, ako aj výstavba dvoch nemocníc v Mali. Obranná a bezpečnostná spolupráca tiež zaznamenala prudký nárast v uzatváraní dohôd o vyzbrojovaní a výcviku jednotiek bezpečnostných síl (najmä s Mali a Nigerom, s Burkina Faso je v platnosti komplexná dohoda od roku 2019). Turecko zriadilo spoločné obchodné komory a zorganizovalo obchodné fóra na podporu ekonomických väzieb v každej z daných krajín. Okrem toho, v týchto štátoch čím ďalej tým aktívnejšie začala pôsobiť Turecká agentúra pre spoluprácu a koordináciu pre oblasť humanitárnej pomoci a rozvoja ako aj štátna vzdelávacia agentúra *Maarif Foundation*. V roku 2019 bolo v školách *Maarif Foundation* v Nigeri aj Mali po 1 000 študentov v každom štáte a Turecko sa tak stalo významným poskytovateľom vládnych štipendií.

**TURECKO STRATEGICKY VYUŽÍVA
PRIESTOR, KTORÝ OSTÁVA PO
FRANCÚZSKOM STIAHnutí Z MALI
A ZÍSKAVA "SILNEJŠIU RUKU" V
PRETRVÁVÁJÚCOM FRANCÚZSKO-
TURECKOM NAPÄTÍ**

Zatiaľ čo v komparatívnej perspektíve tureckej zahraničnej politiky sa prítomnosť v strednom Saheli dá ešte stále považovať za relatívne skromnú (krajina sa viac angažuje napr. v Líbyi, Somálsku a Alžírsku), existuje silný predpoklad, že sa bude v najbližších rokoch výrazne prehlbovať. Práve v tomto svetle, v závere analýzy, autori apelujú na omnoho pragmatickejší prístup zo strany EÚ, osobitne v prípade, ak chce Turecku aspoň čiastočne konkurovať. Prístup EÚ by mal byť v prvom rade omnoho viac mnohostranný, zameriavajúci sa nielen na ekonomické, bezpečnostné a humanitárne rozmery partnerstva, ale práve aj na tie kultúrne a vzdelávacie. Práve tvorba príležitostí v oblastiach na podporu regionálneho rastu zamestnanosti, ako aj v oblasti poskytovania štipendií a stavby škôl, sa zdá byť vzorcom, ktorý Turecku otvára dvere v danom regióne a môže prispieť aj k pozitívnemu obrazu Európy a US.

Link: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2023-07/Policy_brief_Unravelling_Turkish_involvement_in_the_Sahel.pdf

Keď vo februári 2022 Rusko začalo rozsiahlu inváziu na Ukrajinu, tak okamžitou reakciou US, EÚ a štátov G7 bolo uvalenie rozsiahlych ekonomických sankcií, ktoré očakávali výrazný hospodársky prepád na strane agresora. Po viac ako roku a pol sa ruská ekonomika javí byť v relatívne dobrom stave, menej zasiahnutá balíčkami sankcií, či hospodárskou izoláciou. Príčiny tohto stavu vo svojom článku pre belgický inštitút Bruegel rozoberá analytik Marek Dabrowski.

Na rozdiel od prognóz a očakávaní je dnes možno badať, že skutočný hospodársky vplyv na ruskú ekonomiku v roku 2022 ostáva omnoho menej závažný. Zatiaľ čo Európska banka pre obnovu a rozvoj v marci 2022 predpovedala pokles ruského reálneho HDP o 10 %, v skutočnosti sa HDP Ruska v roku 2022 znížilo len o 2,1%. V celkovej pridanej hodnote naprieč sektormi nedošlo k výraznejším zmenám oproti predvojnovému obdobiu a celkový export klesol len o 8,7 %. Zaujímavé je, že miera nezamestnanosti dosiahla svoje post-sovietske minimum 3,9 % (aj v dôsledku mobilizácie a následne napätej situácie na trhu práce) a hoci disponibilný príjem klesol (o 1%), tento pokles bol menej závažný ako počas predchádzajúcich kríz (v rokoch 2008-2009, 2014-2015, 2020).

**RUSKO SA VYHLO
MAKROEKONOMICKEJ A FINANČNEJ
DESTABILIZÁCII, MINIMALIZOVALO
VÝROBNÉ STRATY A ZACHOVALO SI
ZDROJE NA POKRAČOVANIE AGRESIE
PROTI UKRAJINE**

Príčin je hneď niekoľko. V prvom rade, aj keď vojna a prvotné sankcie zamrazili polovicu ruských devízových rezerv (300 mld. USD) a tým viedli k prudkému znehodnoteniu rubľa (výmenný kurz dosiahol v marci 2022 120 rubľov za 1 USD), makroekonomické opatrenia a zdvihnutie úrokovej sadzby na 20 % pomohli situáciu Rusku výrazne stabilizovať a viedli k rýchlemu zotaveniu výmenného kurzu (v júni 2022 dosiahol 51 rubľov za dolár). Rýchla stabilizácia rubľa rovnako zabránila inflačným dopadom spojeným s jeho znehodnotením.

Inflácia vrcholila v apríli 2022 vo výške 17,8 % a postupne klesala až na svoje minimum 2,3 % v apríli 2023, čo Rusku ďalej umožnilo uvoľňovať obmedzenia uvalené na konvertibilitu rubľa.

Ďalším faktorom, ktorý prispel k lepším než očakávaným hospodárskym výsledkom Ruska boli vysoké ceny uhlíkov na svetových trhoch, ktoré začali rásť v nadväznosti na postpandemické oživenie a ktoré vzrástli ešte viac práve pre zvýšené obavy o bezpečnosť dodávok a takto zaúčinkovali ako hybná sila hospodárskej výkonnosti Ruska. Cena ropy Brent dosiahla svoj vrchol 28. februára 2022 (vyššie 110 USD za barel) a 8. júna 2022 sa opäť priblížila k 120 USD za barel, čo Rusku umožnilo dosiahnuť rekordne vysoký prebytok bežného účtu v roku 2022. V neposlednom rade sankcie proti Rusku, najmä tie, ktoré sa týkali ropy boli geograficky neúplné a zavedené pomerne neskoro. Zatiaľ čo na začiatku agresie zakázalo US dovoz ruskej ropy, tak EÚ, ako oveľa väčší dovozca zaviedla tento zákaz až v decembri 2022. Niekoľko významných ekonomík, vrátane Číny, Indie, Indonézie, Turecka, Brazílie a Južnej Afriky sa navyše nepripojili k sankciám, v dôsledku čoho mohlo Rusko presmerovať svoj vývoz. Kombinácia týchto faktorov umožnila ruskej ekonomike v roku 2022 kompenzovať negatívne vplyvy a vyhnúť sa prognózovaným veľmi negatívnym scenárom.

Rok 2023 avšak prináša pre Moskvu nové rozpočtové výzvy, ktoré otestujú ruskú ekonomickú odolnosť. Pomaly zhoršujúca sa situáciu je možné badať najmä v oblasti plánovaného deficitu verejných financií na úrovni 6,2 % HDP k čomu prispievajú klesajúce ceny ropy a plynu spolu s rastúcimi nákladmi súvisiacimi s vojnou na Ukrajinu. Prístup Ruska na medzinárodné dlhové trhy je navyše naďalej obmedzený, pričom ako zdroje deficitného financovania zostávajú Fond národného blahobytu (NWF) a štátne dlhopisy. NWF má aktíva okolo 153 miliárd dolárov, ale ich časť je zmrazená kvôli sankciám a väčšina z nich je držaná v čínskych jüanoch a zlate. Preto, aj keď krajina zdá sa nateraz situáciu makroekonomicky zvláda, otázne je, ako bude naďalej čeliť dlhodobým následkom vojny a izolácie od vyspelých ekonomík.

Link: <https://www.bruegel.org/analysis/russian-war-economy-macroeconomic-performance>

Po období stagnácie súvisiacej s pandemiou dochádza k opätovnému obnovovaniu rozvoja vzťahov medzi Európou a Čínou. V nadväznosti na prvú správu európskej siete think-tankov a výskumných centier zameraných na Čínu (ETNC) „Mapovanie vzťahov medzi Európou a Čínou – prístup zdola nahor“ (2015), zverejňuje *European Think-tank Network on China* aktualizovaný prehľad dynamiky vzťahov jednotlivých európskych štátov s Čínou.

V prvom rade, na individuálnej úrovni európskych štátov je možné pozorovať, že v porovnaní so situáciou pred desaťročia, diskusie o Číne vo všetkých európskych krajinách dozreli. Mnohé vlády vytvorili prepracovanejšie politiky, koordinačné mechanizmy a regulačné nástroje. Z 24 krajín analyzovaných v správe, až 20 krajín a EÚ presadzuje strategickejší prístup (vrátane SR) k Číne cestou štruktúrovaného a formalizovaného dialógu. Oficiálnu čínsku stratégiu zverejnilo len šesť európskych krajín (FI, DE, NL, NO, SE, CH), neoficiálne interné stratégie majú štyri krajiny (AT, BE, IE, UK) a sektorové stratégie má osem krajín (CZ, DE, EL, IT, NO, SK, ES, UK). Za posledné roky sa taktiež vytvorili lepšie mechanizmy koordinácie a výmeny informácií o Číne (medzirezortné koordinačné mechanizmy majú AT, BE, FI, DE, NL, NO, PL, ES, SE, CH, UK a EÚ) a skríningu PZI (napr. HU, CZ, PL, DE, FR a SR). Vzťahy s Čínou sa navyše stávajú čoraz prominentnejšou témou domácich politických scén, kde sa dostávajú do agendy miestnych politických strán.

**DISKUSIE O ČÍNE VO
VŠETKÝCH EURÓPSKÝCH
KRAJINÁCH DOZRELI**

Čo sa týka participácie v Číne ekonomických zoskupeniach, tam je možné pozorovať jej čoraz väčšiu ostýchavosť. V rámci formátu „14+1“ (Bulharsko, Česká republika, Grécko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko), krajiny Rumunsko a Bulharsko znížili mieru svojej participácie, zatiaľ čo iné krajiny ako Lotyšsko, Litva a Estónsko sa zo skupiny stiahli. Podobne, v rámci iniciatívy Pás a Cesta, ktorú má momentálne uzatvorených na vysokej úrovni 10 krajín (Bulharsko, Česká republika, Grécko, Maďarsko, Taliansko, Lotyšsko, Litva, Poľsko, Portugalsko, Slovensko) a na sektorovej úrovni 3 krajiny (Švajčiarsko, Rakúsko, Rumunsko), je možné pozorovať apatiu a sklamanie, pričom niektoré krajiny plánujú iniciatívu opustiť (Taliansko). Hlavnými dôvodmi za takýmito krokmi je sklamanie z nenaplnených ekonomických sľubov Číny, ako aj obavy z čínskej podpory pre Rusko a Čínou vynucované opatrenia v prípadoch prehlbovania vzťahov s Taiwanom. Prístup k CN sa však stále líši v závislosti od intenzity vzťahov, rozsahu a charakteru ekonomickej závislosti, ako aj postojov k autoritárskej vláde v Číne. Toto je možné vidieť práve vo vzťahoch k Taiwanu, kde existuje veľká variácia – niektoré štáty sa vyhýbajú nadväzovaniu čo i len neformálnych kontaktov, zatiaľ čo iné zvyšujú svoju politickú interakciu. Práve v súvislosti so zvyšujúcim sa vojenským napätím v Taiwanskom prielive a výzvami na zjednotenie sa v poslednom čase zvýšil počet výmen na vysokej úrovni medzi európskymi a taiwanskými politikmi.

Na úrovni členských štátov a EÚ je síce oproti roku 2015 možné badať väčšiu internú kohéziu, no zatiaľ čo Brusel mnohokrát udáva tempo, jednotný európsky prístup stále chýba. Reflektujúc na rastúce ambície CN, EÚ vytvorila rad mechanizmov na zlepšenie schopností čeliť rastúcemu hospodárskemu a geopolitickému vplyvu. Medzi najviac prominentné patria: preverovanie priamych zahraničných investícií, vytvorenie legislatívy proti zahraničným dotáciám, vytvorenie nástroja medzinárodného obstarávania (IPI), nástroja proti nátlaku (čaká na schválenie), či nástroja proti nútenej práci (v štádiu rokovaní). V blízkej budúcnosti plánuje tiež EÚ prijať balík zákonov zameraných na podporu domáceho priemyslu (*EU Chips Act*; už schválený) a tiež zákon o kritických surovinách (v štádiu rokovaní). EÚ vo svojej snahe diverzifikovať svoje partnerstvá rovnako spustila iniciatívu *Global Gateway*. Členské štáty EÚ však uplatňujú defenzívne nástroje koncipované Bruselom odlišne. Ak si vezmeme ako príklad práve mechanizmus preverovania priamych zahraničných investícií, spomedzi krajín analyzovaných v tejto správe len 16 členských štátov EÚ prijalo vnútroštátne opatrenia a len 4 krajiny sa pripravujú na ich reálnu implementáciu. Až po invázii na Ukrajine sa vo veľkom začalo diskutovať o otázkach závislosti od CN. Program Komisie na „znižovanie rizika“ a rámec Európskej stratégie hospodárskej bezpečnosti z júna 2023 boli však podložené systematickými analýzami o miere interných rizík a závislosti len 2 krajinami (Fínsko a Holandsko) a samotnou EÚ. EÚ teda musí ešte dôjsť k dohode ako premietnuť svoju spoločnú stratégiu do praktickej roviny.

Nájsť správnu rovnováhu medzi utajovaním a transparentnosťou v kontexte mierových rokovaní je zložitá úloha. Zatiaľ čo neexistuje univerzálne riešenie a miera utajovania ostáva závislá od individuálnych faktorov v danom konflikte, analytici v *Parley Policy Initiative* ponúkajú praktické riešenia ako vyhodnotiť riziká spojené s utajovaním ako aj transparentnosťou a nájsť tak správnu mieru v tom, ako počas rokovaní postupovať.

V prvom rade je potrebné porozumieť úrovňam utajenia, ktoré možno kategorizovať na základe troch základných prvkov: i) Úroveň priznania participácie na rokovaní (Do akej miery sa aktér distancuje alebo priznáva svoju účasť na rokovaní?); ii) reprezentácia (Kto strany konfliktu zastupuje? Sú to priami alebo nepriami aktéri v konflikte?) a iii) publicita (Koľko informácií sa zverejňuje do médií?). Následne je možné rozdeliť rôzne formáty rokovaní od najtajnejších po najtransparentnejšie, ako napr.: a) "*Track 2 back-channel talks*", kde participácia nie je priznaná, reprezentácia je nepriama a publicita nulová; b) "*Track 1.5 back-channel talks*", kde sa reprezentácia stáva priamou aj nepriamou, c) "*Track 1 talks with media blackout*", kde sa účasť na rokovaní oficiálne priznáva, ale publicita je stále nulová, alebo ide o formálne rokovania, ktoré po d) oficiálne priznávajú účasť, no s minimálnou publicitou, e) umožňujú zverejniť prerokované oblasti alebo dokonca f) umožňujú otvorené diskusie s médiami, vrátane komentárov k priebehu rokovaní a teda majú aj najvyššiu mieru publicity a transparentnosti.

Pre správny výber formátu je následne dôležité poznať riziká spojené s utajovaním a transparentnosťou. Na jednej strane, aj keď utajovanie ponúka výhody v počiatočných fázach rokovaní, nesie so sebou riziká, ako sú napr.: zraniteľnosť voči informačným únikom, vzájomná nedôvera a nedostatok záruk, všadeprítomná možnosť z rokovaní a dohodnutých záverov upustiť, ako aj väčšia miera náchylnosti k zlomyseľnosti, s cieľom uškodiť partnerovi za rokovacím stolom. S tým súvisí aj neistota ohľadom úprimnosti prijatia záväzkov druhej rokovacej strany a perspektívneho vzniku väčších problémov pri implementácii vyrokúvanej dohody. Pretože v prípade, ak k samotnej dohode dôjde za zatvorenými dverami, môžu rokovacie strany pri jej implementácii naraziť na odpor domácich aktérov, verejnosti alebo ďalších partnerov.

S POSTUPOM ROKOVANÍ JE POTREBNÉ ZVYŠOVAŤ ICH TRANSPARETNOSŤ

Transparentnosť v tomto ohľade pomáha prekonať mnohé riziká spojené s utajovaním, avšak na druhej strane prináša osobitné výzvy. Medzi najdôležitejšie patrí riziko zintenzívnenia bojov a nepriateľského konania v snahe ovplyvniť priebeh rokovaní. Následne zvýšená transparentnosť môže mať negatívny vplyv na súbežne prebiehajúce rokovania s inými stranami konfliktu, môže

viest' k vzniku informačného šumu a dezinformáciám, alebo aj násilným činom namiereným voči samotným vyjednávačom (napr.. atentát na Folke Bernadotteho v Izraeli v r. 1948). Osobitný problém pri vyššej transparentnosti predstavuje nárast komentárov na priebeh rokovaní, ktoré môžu vyvolávať zmiešané signály a tak negatívne zasiahnuť rokujúce strany. Ďalší problém väčšej transparentnosti predstavuje prípadne veto zo strany ďalších aktérov so špecifickými záujmami, alebo aj od ďalších iných politických aktérov, ktorí môžu zakročiť, aby rokovania zastavili.

Pre nájdenie správnej rovnováhy preto *Parley Policy Initiative* odporúča zamyslieť sa nad uvádzanými jednotlivými rizikami. Otázky, ktoré si treba pred začiatkom rokovaní klásť by sa mali primárne zamerať na pravdepodobnosť nárastu násilia v dôsledku transparentnosti pri rokovaní, či na mieru legitimacy vyjednanej dohody, v prípade utajovaného priebehu rokovaní. Ďalej si zodpovedať a porozumieť obmedzeniam a nárokom strán konfliktu, ich legitimitu ako aj ich prípadným postranným úmyslom. V neposlednom rade identifikovať aktérov, ktorí sú schopní rokovania narušiť. Vo všeobecnosti "zlaté pravidlo" odporúča väčšiu mieru utajenia v prvotnej fáze rokovaní s cieľom dosiahnuť dočasné prímerie a vytvoriť podmienky pre substantívne rokovania. Avšak, aby mierové dohody pretrvali je potrebné zvyšovať transparentnosť rokovaní cestou zapojenia tretích strán, ktoré rokovania dozorujú, vrátane dôslednej implementácie jednotlivých ustanovení uzavretých dohôd.

Link: <https://www.parleypolicy.com/post/secretcy-vs-transparency-in-peace-negotiations>

Zatiaľ čo v roku 2019 počas návštevy čínskeho prezidenta Si Ťin-pchinga v Ríme prekvapilo Taliansko svojich partnerov v G7 pripojením sa k čínskej iniciatíve "Pás a Cesta" (BRI), dnes sa zdá, že krajina je pripravená zo spolupráce s Čínou vycúvať. V nadväznosti na neistý osud opätovného podpísania Memoranda o porozumení k marcu 2024 sa expert David Sacks z *Council on Foreign Relations* zamýšľa nad dôvodmi takéhoto kroku a jeho možných širších geopolitických dôsledkoch.

S ohľadom na taliansku hospodársku a politickú situáciu pred rokom 2019, nie je ťažké porozumieť, prečo sa krajina ako prvá z G7 rozhodla prehľbiť svoje vzťahy práve s Čínou. Tri recesie v priebehu jednej dekády, zvyšujúca sa nespokojnosť verejnosti a skeptické postoje voči EÚ a jej schopnosti tvoriť efektívne politiky, ako aj zvolenie populistickej vlády, predstavovali faktory, ktoré prispeli k talianskemu preorientovaniu smerom na ďaleký východ. Rozhodnutie Talianska vstúpiť do BRI bolo primárne motivované nádejou na hospodárske výhody, možnosťami exportu na obrovský čínsky trh, ako aj očakávaniami na nové masívne investície z Číny. Čína samozrejme mala vlastné dôvody "dvorit" Taliansku vzhľadom na spoločné historické prepojenia a obchodné väzby, ako aj pomerne veľkú miestnu čínsku populáciu.

Po viac než štyroch rokoch od nadviazania intenzívnejšej spolupráce sa avšak ukazuje, že BRI a čínske ekonomické prísľuby nenaplnili očakávania Talianska. Kým taliansky export do Číny reálne vzrástol z 14,5 mld. na 18,5 mld. euro, čínsky export do Talianska vzrástol dramaticky a to z 33,5 mld. na 50,5 mld. euro, čím negoval očakávanie na kladné saldo zahraničného obchodu Talianska. Navyše čínske investície v Taliansku reálne klesli zo 650 mil. v 2019 na iba 33 mil. euro v 2021, čo poukazuje, že členstvo v BRI nevyhnutne nezaručuje osobitné postavenie, alebo zvýšenie obchodu a investícií, ktoré Taliansko od svojho nového partnera čakalo. Následkom toho vznikla rastúca talianska frustrácia z nesplnených čínskych sľubov, ktorá dnes vedie k strategickému prehodnocovaniu Číny ako partnera, pričom v uplynulom roku aj premiérka Meloni pristúpenie k iniciatíve BRI označila za "veľkú chybu" a podotkla že, „neexistuje politická vôľa uprednostňovať čínsku expanziu v Taliansku, alebo v Európe“.

**PRISTÚPENIE TALIANSKA
DO INICIATÍVY PÁS A CESTA
BOLO „VEĽKOU CHYBOU“
(G. MELONI)**

Odstúpenie Talianska od BRI avšak neodráža len nespokojnosť s ekonomickými aspektmi partnerstva, ale odráža aj širšiu transatlantickú konvergenciu, kde krajiny v Európe čoraz viac vnímajú Čínu skôr ako rivala než partnera. Práve obavy zo zámerov Číny a jej podpory Rusku v konflikte na Ukrajine viedli k rastúcej transatlantickej konvergencii v súvislosti s výzvou, ktorú Čína predstavuje. Tento posun je možné vnímať aj v kontexte krajín strednej a východnej Európy, kde pozorujeme upadanie spolupráce vo formáte „17+1“.

Rozhodnutie Talianska odstúpiť od BRI sa teda dá považovať za motivované aj geopolitickými úvahami, nie len ekonomickými faktormi. Odstúpenie IT pridáva na výzvach, ktorým čelia recipientské štáty BRI s vysokým verejným dlhom, ktorých exponovanie voči rizikovým pôžičkám obmedzujú čínske banky, ako aj vnútorné problémy CN. Snahy európskych krajín znížiť ekonomické závislosti a "de-risking" svojich ekonomík od Číny predznamenávajú, že žiadna väčšie hospodárstvo sa k iniciatíve BRI tak skoro nepridá.

Link: <https://www.cfr.org/blog/why-italy-withdrawing-chinas-belt-and-road-initiative>

Spojené štáty onedlho oslávajú svoje 250. narodeniny a práve budúcnosť tejto "najstaršej demokracie", ako aj stabilita demokratických zriadení v globálnom merítku ostávajú otázne. Majú demokracie sklon k sebazničeniu? Pýta sa po vzore šiesteho prezidenta US, Johna Quincy Adamsa, aj Matthew C. MacWilliams, ktorý pre GMF prináša úvahu nad obavami o budúcnosti demokracie a jej výzvami a to najmä v oblasti demografického vývoja.

Zdravie demokracie v Spojených štátoch sa zdá byť naštrbené. Politické elity podkopávajú demokratické normy, zvyšuje sa polarizácia a v médiách sa šíria nepravdivé informácie. Tieto faktory sú avšak v Amerike znásobené ďalším novým doteraz nepoznaným faktorom. Podľa nedávneho prieskumu verejnej mienky, uskutočnenom Freudenbergovou nadáciou a GMF iba 41 % dospelých Američanov je dôslednými zástancami demokracie, zatiaľ čo väčšina 59 % predstavuje nekonzistentných zástancov, ktorí sú presvedčení o prijateľnosti silného lídra, ktorý nezohľadňuje výsledky volieb a neuznáva právomoci Kongresu.

Pozorovať možno navyše aj zaujímavý demografický trend: u mladších Američanov (18 – 39 rokov) je oveľa menej pravdepodobné, že budú dôsledne podporovať demokratické vládnutie v porovnaní so staršími generáciami. Iba jeden zo štyroch Američanov (25%) vo veku 18 až 39 rokov je dôsledným zástancom demokracie – čo je o celých 16 percentuálnych bodov menej ako priemerná podpora všetkých občanov vo veku, keď majú volebné právo a výrazne menej oproti starším generáciám (napr. v generácii amerických sedemdesiatnikov, demokracia nachádza až 65 % podporu). V prípade, ak bude tento trend pokračovať a významná časť mladších Američanov zostane nekonzistentnými zástancami demokracie, môže to viesť k úbytku voličskej základne dôsledných podporovateľov demokracie.

**DEMOKRACIA NIKDY
NETRVÁ DLHO. UNAVÍ,
VYČERPÁ SA A NAKONIEC
SPÁCHA SAMOVRAŽDU.
TAKÁ DEMOKRACIA
NEBOLA, KTORÁ BY
SEBAVRAŽDU NESPÁCHALA
(J. Q. ADAMS)**

Mladým nekonzistentným zástancom demokracie v Amerike primárne chýbajú základné znalosti o demokratickom vládnutí. Hlasovanie vo voľbách je jediný spôsob, ako väčšina nekonzistentných zástancov demokracie vie (alebo je im povedané ako) na demokraciu participovať. Samotné hlasovanie je však vo väčšine prípadov vnímané ako symbolický akt s otáznym účinkom. Zistenia výskumu navyše poukazujú, že iba štyria z desiatich opýtaných Američanov uviedla, že chcú pracovať na udržaní a zlepšení demokracie. Podľa teórie demografickej zmeny je teda možné predpokladať, že konzistentných zástancov demokracie časom nahradia tí menej dôslední, čo môže byť časovanou bombou v srdci americkej demokracie. V tomto svetle sa teda naskytá otázka - ako vie demokracia (a nielen tá americká) prežiť?

Odpoveďou na "samovraždu demokracie" sa zdá byť vzdelávanie o jej základných hodnotách, ktoré sú neoddeliteľne späté s budovaním a upevňovaním komunít a pokroku v právach jednotlivca. V snahe čeliť potenciálnemu poklesu podpory demokracie práve vzdelávanie o týchto prednostiach demokracie hrá kľúčovú rolu, ako aj občianske snahy zdola-nahor, (napr. dobrovoľnícke programy), ktoré by mohli pomôcť opätovne obnoviť podporu demokracie aj medzi mladými ľuďmi.

V roku 1992 Francis Fukuyama vyhlásil, že demokracia zvíťazila a je poslednou formou vlády ľudí. Jeho vyhlásenie bolo nielen predčasné, ale aj chybné pozabudlo na základné historické pravidlo, ktoré sformuloval John Dewey o necelé storočie predtým vo svojom diele Demokracia a vzdelávanie: "Demokracia sa musí každú generáciu znovuzrodiť a vzdelávanie je jej pôrodnou asistentkou."

Link: <https://www.gmfus.org/news/democracy-destroying-itself>

Výskumné centrum Európskeho parlamentu (EPRS) začalo skúmať otrasy v budúcnosti už počas krízy spôsobenej koronavírusom a pokračovalo v tom aj počas bezprecedentnej vojny Ruska proti Ukrajine. V každoročnej sérii "Otrasy budúcnosti" (*Future Shocks*) skúma globálne riziká so zameraním na konkrétne riziká pre EÚ a jej schopnosti resp. odolnosť systému EÚ voči pôsobeniu viacerých výziev. Cieľom štúdie je poskytnúť aktuálne, objektívne a spoľahlivé informácie o možných rizikách na základe širokého spektra odborných zdrojov. "Otrasy budúcnosti" zahŕňajú oblasti, v ktorých má EÚ primárne právomoci, ale neobmedzujú sa len na ne a identifikujú aj výhody pre spoločný postup EÚ, ako aj schopnosť jej inštitúcií a členských štátov nájsť nové a účinné riešenia na zvládnutie veľkých otrasov. Vydanie štúdie na rok 2023 poukazuje na 15 rizík súvisiacich s geopolitikou, zmenou klímy, zdravím, hospodárstvom a demokraciou, ktoré by mohli nastať v nadchádzajúcom desaťročí a formuluje 10 politických odporúčaní, ktoré by EÚ mala prijať na posilnenie svojej odolnosti.

Analyzované riziká sú charakterizované vysokou mierou komplexnosti a vzájomnými kauzálnymi prepojeniami, s možnosťou sa navzájom negatívne ovplyvňovať. Z počiatočného súboru približne 40 rizík, identifikoval tím analytikov EPRS 15 vysoko pravdepodobných rizík s vysokým dopadom na európske spoločstvo. Hlavné identifikované riziká predstavujú: 1. Ruská destabilizácia Európy; 2. Asertívna zahraničná politika Číny a jej ambície na ovládnutie Taiwanu; 3. Kolaps internetu; 4. Inštrumentalizácia nelegálnej migrácie na hraniciach EÚ; 5. Extrémne javy počasia - suchá a nedostatok vody; 6. Strata alebo kolaps biodiverzity; 7. Nárast infekcií rezistentných na antimikrobiálne látky; 8. Bezpečnosť energetických dodávok v Európe; 9. Zvýšený verejný dlh v Európe; 10. Rastúce výzvy pre ekonomický rast Číny; 11. Otrasy pri dodávkach kľúčových surovín; 12. Nestabilita prameniaca z finančno-technologického sektora (kryptoaktíva); 13. Strategické a systémové hrozby pre demokratickú informačnú sféru; 14. Hospodárska kríza ako akceleračný faktor sociálnej nestability v demokraciách a 15. Pokles duševného a spoločenského blahobytu u mladých Európanov.

Autori štúdie pri hľadaní odpovede na uvedené riziká hľadajú spoločného menovateľa zaujímavým spôsobom z ktorého vyplýva, že polovica riešení týchto výziev je založená na udržaní a obranu už existujúcich európskych spôsobilostí (napr. pri energetickej bezpečnosti, obrane, hodnote, ochrane prírody a pod.) a druhá polovica reakcií sa zameriava na vytváranie nových schopností resp. posilňovanie nedostatočne rozvinutých kapacít (napr. posilňovanie obrany, tvorba partnerstiev, finančná odolnosť EÚ a pod.). Z toho vyplýva, že reakcie EÚ na mnohé riziká, ktorým čelíme usilujú o vyváženosť, balansujú medzi zachovávaním a rozvíjaním, medzi spoločnou akciou a reakciou a preukázaním jej odolnosti a v prípade neúspechu, zas potrebu dosiahnuť jej strategickú autonómiu EÚ.

Medzi odporúčané politiky, ktoré by vedeli uvedené najkľúčovejšie riziká potlačiť autori radia: 1. Posilňovanie európskych obranných spôsobilostí smerom k vytvoreniu budúcej Európskej bezpečnostnej architektúry; 2. Vytváranie nových partnerstiev v polarizovanom svete; 3. Posilňovanie internetovej infraštruktúry EÚ; 4. Reakcia na inštrumentalizáciu migrácie; 5. Zabezpečenie energetických dodávok pre Európu; 6. Ochrana prírodného bohatstva; 7. Riešenie antimikrobiálnej rezistencie; 8. Znižovanie rizík kľúčových dodávateľských reťazcov; 9. Dosiachnutie ekonomickej obnovy a odolnosti a 10. Obhajoba demokratického informačného priestoru EÚ.

**ČELENIE POLYKRÍZAM
VYŽADUJE SYSTÉMOVÉ A
STRATEGICKÉ MYSLENIE
A SCHOPNOSŤ RÝCHLO A
NAJMĀ SPOLOČNE
REAGOVAŤ**

Existujúca nestabilita vo viacerých oblastiach, ako aj riziká, ktoré sú čím ďalej tým viac medzisektorové, heterogénne a globálne, vytvárajú vzájomne prepojené krízy, tzv. polykrízy. Čelenie polykrízam vyžaduje systémové a strategické myslenie a schopnosť rýchlo a najmä spoločne reagovať. Preto je nevyhnutné, aby EÚ neustále monitorovala všetky riziká a vytvárala kapacity na rýchlu a cieľnú reakciu. Takáto schopnosť konať závisí od politickej vôle v EÚ a od ochoty partnerov spolupracovať. Potreba koordinácie, spolupráce a integrované riešenia na národnej a európskej úrovni sa po skúsenostiach s pandemiou, ako aj s vojnou na Ukrajine, ukazujú ako kľúčové pri adresovaní akýchkoľvek výziev v budúcnosti.